

Икономическа програма

През 2010 г. Икономическата програма на Центъра за изследване на демокрацията фокусира работата си върху пет основни теми: добро управление в енергийния сектор; скрита икономика и недеklarирана заетост; икономика на знанието и конкурентоспособност, и оценка на влиянието на фондовете на ЕС.

Основни акценти през 2010 г:

- **Добро управление в енергийния сектор.** Бяха изготвени поредица анализи на управлението на енергийния сектор на България, включително злоупотреби и корупция в големи инфраструктурни проекти и свързаните с тях обществени поръчки, проблеми на енергийната ефективност, състояние на основните сектори, коментар на проекта на Енергийна стратегия на България 2020, зелената енергетика в България и готовността на потребителите да плащат за чиста енергия, както и анализ на екологичните измерения на устойчивото развитие на енергетиката в Европа.
- **Скрита икономика, корупция и противодействие на прането на пари.** Бяха изследвани практиките за противодействие на недеklarираната заетост в страните-членки на ЕС и беше проучена възможността за създаване на европейска платформа за предотвратяване и борба с недеklarираната заетост. Бяха отправени конкретни препоръки към Европейската комисия в тази насока. В сътрудничество с държавни институции беше публикуван наръчник за противодействие на прането на пари. Беше публикувано официално становище на организацията по повод обществената консултация на Европейската комисия за изработване на единна методология за диагностика на корупцията на равнище ЕС.
- **Конкурентоспособност и икономика на знанието.** С участието на Центъра за изследване на демокрацията през 2010 г. България за пети път беше включена в най-старата ежегодна класация на конкурентоспособността на икономиките – Годишника на световната конкурентоспособност 2010 на IMD (International Institute for Management Development). България загуби позиции до 53-то място сред 58 водещи национални и регионални икономики. Беше изготвен и представен годишният доклад *Иновации.бг 2010*, който анализира състоянието на националната иновационна система и прави препоръки за подобряване на иновационния потенциал на българската икономика.
- **Оценка на въздействието на фондовете на ЕС в България.** Бяха изготвени два доклада на дейността на структурните фондове и по-

специално на оперативните програми, финансирани от Европейския фонд за регионално развитие. Те описват причините за ниските равнища на усвояване на оперативните програми и бъдещите предизвикателства, с които управляващите органи трябва да се справят, за да повишат ефективността им.

I. Добро управление в енергийния сектор

Енергийният сектор в България е изправен пред редица предизвикателства свързани с доброто управление и енергийната сигурност – теми които в последните години заемат първите страници на медиите в страната с новини и анализи за измами, непотизъм и политическа корупция. Призивите за реформиране на управлението в сектора и въвеждането на конкурентни пазари се увеличиха през последните години, но на фона на намаляващи ресурси и увеличаващ се натиск от различни лобистки групи.

потреби и нередности в българската енергетика и идеи за реструктуриране на сектора, които потвърдиха съществуващите сериозни проблеми в него. Направените констатации не са новост. Още през 2006 – 2007 г., Центърът за изследване на демокрацията публикува подробен анализ на най-често срещаните лоши управленски практики в енергетиката. Изводите и препоръчаните стъпки вадат с пълна сила и през 2010 г. В тази връзка икономическата програма изготви Медийна записка: *Разкритията в енергетиката: преоткриване на топлата вода?* Бяха представени и данни от изследване на тема *Готови ли са потребителите да плащат за тиста енергия?*

Икономическата програма продължи да работи по темата енергийна сигурност и диверсификация и през 2010 г. През първите две седмици на месец април 2010 г. правителството и медиите оповестиха данни за злоу-

пазване на 18 май 2010 г. Центърът за изследване на демокрацията организира кръгла маса на тема „Енергийна политика и енергийна диверсификация“, по време на която Центърът представи анализ *Енергийният сектор на България*, разработен в сътрудничество с Атлантическия съвет на САЩ. Анализът описва основните предизвикателства и състояние на енергийния сектор в България. Анализът отбелязва, че енергийните пазари на България остават силно монополизирани на всички равнища. Цените се регулират на база референтни стойности или формули, което е признак на твърде ниски равнища на конкуренция в енергийния сектор.

Д-р Огнян Шентов, Председател на Центъра за изследване на демокрацията отбелязва, че с помощта на ЕС и САЩ България трябва да разнообрази както енергийните си източни-

Кръгла маса „Енергийна политика и енергийна диверсификация“, проведена на 18 май 2010 г. От ляво на дясно: г-н Руслан Стефанов, Директор на Икономическата програма към Центъра за изследване на демокрацията; г-н Трайчо Трайков, Министър на икономиката, енергетиката и туризма и г-р Огнян Шентов, Председател на Центъра за изследване на демокрацията

ци, така и транспортните си механизми. Г-н Трайчо Трайков, Министър на икономиката, енергетиката и туризма увери участниците във форума, че работата на министерството е фокусирана върху осъществяването на прозрачност и диверсификация в енергийния сектор и заяви нуждата за България да се възползва от европейските и американските технологии и ноу-хау. Министърът се съгласи, че енергийния сектор на България се нуждае от реформи като либерализация, оптимизиране на цените, както и от енергийна стратегия за 2020 година. Като най-основен проблем министърът посочи необходимостта от големи инвестиции и ниската покупателна способност на българското население. Трите най-важни приоритети посочени от министъра бяха:

диверсификация, енергийна ефективност и увеличаване на дела на зелената енергия на приемлива цена.

смесването на политически професионален мениджмънт на сектора и др. Всяка четвърта обществена поръчка се сключва в енергетиката, което го прави един от най-големите сектори, изразходващи пари на данъкоплатците. Големите инфраструктурни проекти в енергетиката, изискват бюджетни инвестиции, равни по стойност на целия бюджет на ЕС за подпомагане на страната, предвидени в настоящата европейска седемгодишна рамка за 2007 – 2013 г., което засилва възможностите за злоупотреби.

Представители на Икономическата програма на Центъра взеха участие в множество международни прояви, свързани с по-доброто управление в енергетиката, като:

- заседанията на групата по прозрачност на Европейския форум за ядрена енергетика (28.06.2010 г.);
- регионалната конференция за енергийна ефективност на Министерството на енергетиката на САЩ (Истанбул, 3-4.06.2010 г.);
- конференция, проведена в Рамките на инициативата за проз-

рачност на добивните индустрии (Киев, 5-6.11.2010 г.);

- регионалните конференции на Европейския парламент за развитие на енергетиката в България, Кипър и Гърция, проведени в София (12.5.2010 г.), Никозия (10-13.10.2010) и Солун (26.11.2010 г.);
- научна конференция на Университета в Осло, Норвегия по проблемите на климатичните промени (25-26.11.2010 г.).

II. Скрита икономика и противодействие на прането на пари

През 2010 г. Икономическата програма на Центъра за изследване на демокрацията насочи вниманието си към изследването на институционалната рамка и прилаганите мерки срещу недеklarираната заетост в страните-членки на ЕС. В допълнение на направения анализ в тази посока, на 4 и 11 май 2010 г. Центърът за изследване на демокрацията, в сътрудничество с Regioplan, холандски изследователски институт, организира два семинара с цел проучване възможностите за създаване на европейска платформа за предотвратяване и борба с недеklarираната заетост. Представители на министерства на труда и социалната политика и на финансите, трудови инспекторати, изследователски институти, работодателски организации и синдикати от страните от Централна, Южна и Източна Европа взеха участие в семинарите. Те обсъдиха различията в институционалните рамки и методите за инспекция в техните страни, съществуващите мерки за противодействие на недеklarираната заетост, добрите практики за трансгранично сътрудничество и трудностите, които срещат компетентните органи на

Графика 1. Регионални вариации на характеристиките на недекларираната заетост в ЕС (% на присъствие на недекларираната заетост в различните форми на заетост)

Източник: Eurobarometer

национално и международно равнище в това отношение.

Концепцията за създаването на Европейска платформа за предотвратяване и борба с недекларираната заетост се основава както на обменния опит със страните-членки на ЕС относно прилаганите от тях мерки срещу този феномен, така и на вече съществуващите Европейски платформи за сътрудничество в близки области. Такива мрежи или платформи за сътрудничество са например Мрежата на ЕС за прилагане и налагане на европейското екологично законодателство (IMPEL), Хранителната и ветеринарна служба (FVO), Еврофиск, информационната система за обмен на ДДС информация (VIES), Европол, Вътрешно-европейската организация на данъчните администрации (ЮТА), Комитетът на старшите инспектори по труда (SLIC), Комисията от експерти по командироването на работници, Митническата информационна система (CIS) и др.

След провеждането на редица семинари, посветени на различни региони на Европа, организаторите ще обобщат в доклад до Европейската комисия мненията и препоръките на участниците от ЕС-27 за създаването на Европейска платформа за предотвратяване и борба с недекларираната заетост.

В областта на икономическата престъпност и прането на пари, през 2010 г. Икономическата програма подпомогна изграждането на национален капацитет за разследване на изпирането на пари и анализира новите форми на икономическа престъпност – злоупотреба с фондове на Европейската комисия, ДДС измами, източване на държавни средства чрез субсидии и обществени поръчки и др. В резултат на сътрудничеството на Центъра с държавните институции призвани да противодействат на изпирането на пари – Прокуратурата на Република България, Националната следствена служба, Министерството на вътреш-

Цветан Цветанов, Заместник - министър председател, Министър на вътрешните работи (в ляво) и д-р Огнян Шентов, Председател на Центъра за изследване на демокрацията по време на кръгла маса „Противодействие на прането на пари в България: предизвикателства и инструменти“, 16 февруари 2010 г.

ните работи, Държавна агенция „Национална сигурност“ и Комисията за установяване на имущество, придобито от престъпна дейност и с правоохранителни органи на други страни, беше подготвен *Наръчник за разследване на изпирането на пари*. Наръчникът беше предоставен на отговорните институции за обучение на техните кадри за по-добро противодействие на изпирането на пари. Той формира част от мерките на българското правителство за противодействие на корупцията и организираната престъпност, съгласувани с Европейската комисия в рамките на Механизма за сътрудничество и верификация.

На 16 февруари 2010 г. Центърът за изследване на демокрацията организира кръгла маса на тема „Противодействие на прането на пари в

България: предизвикателства и инструменти“, по повод изготвянето на

Наръчника за разследване на изпирането на пари. По време на кръглата маса

д-р Огнян Шентов, Председател на Управителния съвет на Центъра за изследване на демокрацията подчерта, че прането на пари е заплахата за националната сигурност на страната, тъй като голяма част от изпраните пари се реинвестират в политически кампании – купуване на политическо покровителство, а не в реалната икономика. Според представените данни обемът на изпраните пари се оценява на около 4-5 милиарда лева годишно, което означава, че много малка част от реално извършените престъпления е разследвана от съда.

На кръглата маса през февруари 2010 г. беше представен и анализ на тема *Разследването на прането на пари: институционален подход*. Анализът представи опита от изготвянето на наръчника, който не е достъпен за обществено ползване. Според авторите въпреки редицата законодателни инициативи и непрекъснато нарастващия брой внесени от прокуратурата обвинителни актове за изпиране на пари в съда през последното десетилетие, наказателното преследване на прането на пари в България остава символично. Причината се крие както във фактическата сложност на престъплението и обективната

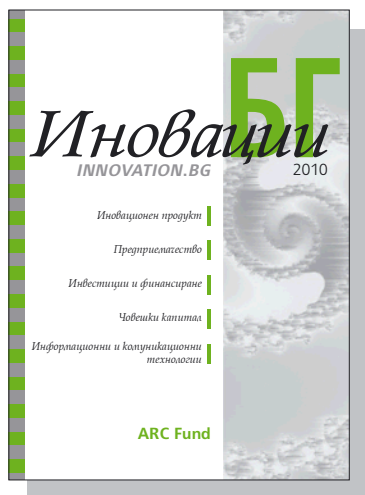
трудност за разследването му, така и в комплексния му характер, който изисква взаимодействието на много институции, обикновено на международно равнище.

В продължение на дългогодишната си работа по изработване и тестване на методологии за измерване на корупцията в България и Югоизточна Европа, през ноември 2010 г. Центърът за изследване на демокрацията представи на Европейската комисия свое становище за развитие на европейско измерение за диагностика на корупцията. То беше разработено в отговор иницирираната от Европейската комисия обществена Консултация относно изработването на механизъм за отчетност и мониторинг на напредъка на страните-членки на ЕС в противодействието на корупцията. Центърът предлага ЕК да въведе редовен механизъм за мониторинг на състоянието и равнището на корупция в страинте-членки, за което съществуват утвърдени методологии. В това отношение особено полезен може да бъде опитът от прилагането на *Системата за мониторинг на корупцията*, която Центърът използва в България за измерване на корупционния риск и случаите на корупционни практики в обществените и частния сектор. Консултацията се провежда в изпълнение на Стокхолмската програма на ЕК за вътрешен ред и сигурност.

III. Конкурентоспособност и икономика на знанието

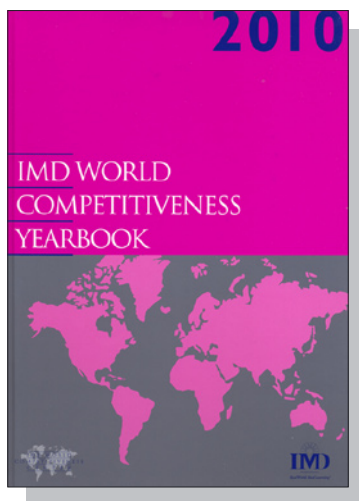
През 2010 г. продължи работата по темата икономика на знанието. Експерти от Центъра участваха в изготвянето на доклада *Иновации.бг 2010: Иновационната политика на България – възможности за следващото десетилетие*. Докладът анализира състоя-

нието на националната иновационна система и прави препоръки за подобряване на иновационния потенциал на българската икономика.

Четвъртото изследване на иновационната активност на българския бизнес (ИНА-4), показва съществено повишаване на иновационната активност на българските предприятия през 2009 (71 % дял на фирмите, направили нововъведения) спрямо 2008 г. (43 %). То отразява положителните последици от приемането на страната като пълноправен член на Европейския съюз и усилията на бизнеса да отговори на изискванията на конкурентните европейски пазари и законодателство. Кризата стимулира предприятията да търсят начини за диференциация на своите продукти и услуги и за по-ясни послания към потребителите, което води до увеличаване на маркетинговите иновации. В същото време в доклада за 2010 г. се подчертава, че иновационната активност на бизнеса в България търпи влиянието на икономическата криза пряко, чрез ограничаване на публичното и частното финансиране за научни изследвания и развитие, и индиректно, като резултат от влошаване на среда-

та за осъществяване на иновационна дейност (въздържане от рискови инвестиции, освобождаване на човешки ресурс, стагнация на потребителските пазари). Дълго отлаганите реформи в областта на науката и образованието, липсата на достатъчно силно системно и институционално взаимодействие между тях и бизнеса, както и слабото управление и използване на европейските фондове за модернизация допълнително задълбочават проблемите, породени от кризата.

През 2010 г. Икономическата програма на Центъра за изследване на демокрацията продължи да изследва тенденциите и развитието на факторите, определящи българската конкурентоспособност и нейната позиция в сравнение с другите икономики. На 19 май 2010 г. Центърът представи резултатите за България от *Годишника на световната конкурентоспособност 2010 на IMD* (IMD World Competitiveness Yearbook 2010). Предходните четири издания на книгата за България намериха място във формирането на политиката за конкурентоспособност на българското правителство и в конкретни програмни документи. Резултатите

на страните в годишника се наблюдават внимателно от международните инвеститори, което прави данните за 2010 г. още по-важни за предстваните икономики, пред вид продължаващата криза в Европа. През 2010 г. конкурентоспособността на България е оценена на 53-то място в сравнителен план сред 58 водещи национални и регионални икономики. Според изследването, оставащите предизвикателствата пред България са:

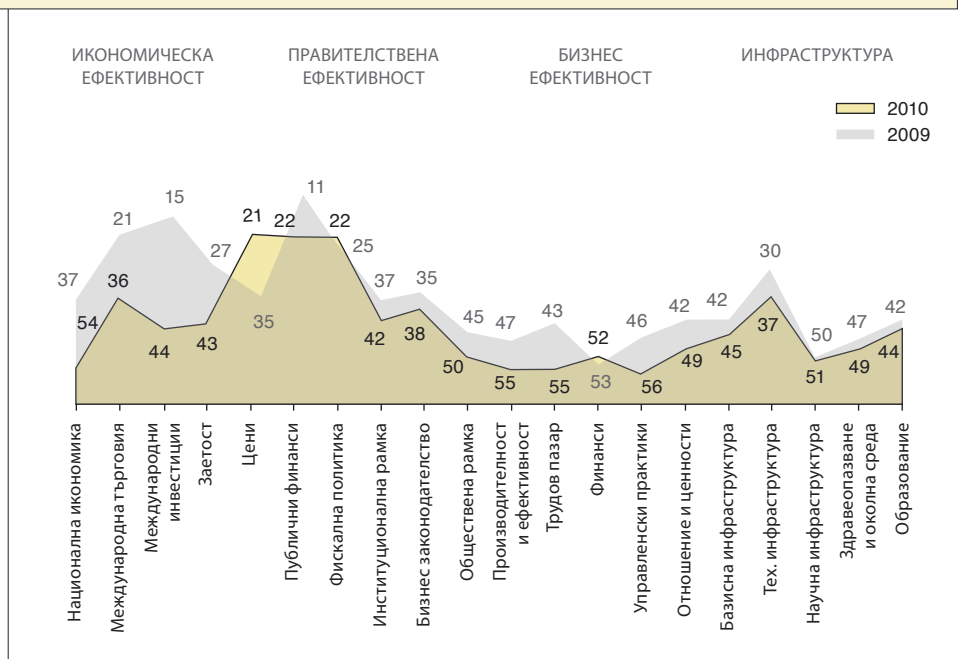
- Подобряване на бизнес средата чрез по-добро прилагане на законите за намаляване на олигополнат власт, сивата икономика, корупцията и организираната престъпност;
- Увеличаване капацитета на публичната администрация за управление на средствата от ЕС;

- Разработване на ясни и интегрирани средносрочни и дългосрочни политики за иновации и ИКТ, комбинирани със стабилна финансова и икономическа политика, които да изведат икономиката към растеж чрез повишена добавена стойност;
- Намаляване на високата интензивност на ресурсите в производството;
- Освобождаване на пазарното търсене.

От индексите на годишника, базирани на статистически данни и резултати от изследване на бизнеса, се виждат и редица подобрения:

- по-лесна регистрация на бизнес като брой необходими процедури;

Графика 2. Профил на конкурентоспособността на България 2010/2009, Годишник на световната конкурентоспособност, IMD, 2010.

- строга фискална политика;
- износ на търговски услуги като % от БВП;
- нарастващи приходи от туризъм.

Прозрачността на правителствата политика също се оценява от бизнеса по-позитивно в сравнение с 2009 г. Положително се оценява и гъвкавостта на пазара на труда. Индексът „Цена на живота“ в България също е на едно от водещите места в сравнение с други европейски и американски градове, което може да бъде възприето като конкурентно предимство, ако е съчетано с по-добра инфраструктура или налична качествена работна ръка. Корпоративният данък върху печалбата продължава да е най-ниският в Европа, като изследването сред бизнеса потвърждава, че ниският корпоративен данък подпомага предприемаческата активност.

По време на международният семинар „Влиянието на кризата върху новите страни-членки, които не са част от еврозоната“ в Брюксел (9.12.2010 г.), представител на Центъра представи макроикономическите и социалните ефекти на икономическата криза в България на база данните от Годишника на световната конкурентоспособност 2010.

IV. Оценка на въздействието на фондовете на ЕС

През 2010 г. Икономическата програма на Центъра анализира въздействието и ефективността на кохезионната политика в България. Бяха изготвени два анализа на дейността на структурните фондове и по-специално на оперативните програми, финансирани от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР). По време на изпълнението на проекта

бяха проведени три срещи в Брюксел на сформиранията от Генерална дирекция „Регионална политика“ мрежа за експертна оценка.

Първият анализ се фокусира върху финансирането на иновациите в България от ЕФРР. Анализът отбелязва ниското равнище на сключени договори и реално изплатени суми като дял от заложения бюджет на Оперативна програма „Развитие на конкурентоспособността на българската икономика“ 2007 – 2013 г. Въпреки че към 2009 г. броят на завършените проекти е нисък, анализът посочва, че финансирането на иновациите от ЕФРР най-вероятно ще окаже значително влияние върху развитието на българската икономика, тъй като то е съпоставимо като сума с националното финансиране за тези идеиности на предприятията.

Според анализа има няколко причини за ниската усвояемост на европейските средства за развитие на иновациите:

- Българските предприятия, особено МСП, както и отделните изследователи често срещат трудности при подготовката на проекти поради липса на собствени ресурси, необходими за изготвяне на проектното предложение, предварителни проучвания и текущи разходи;
- Административният капацитет на управляващия орган и междинното звено на оперативната програма продължават да са ниски в резултат на първоначалната липса на опит, късното стартиране на процедурите и високото текучество в последствие;
- Процедурите се характеризират с прекомерна бюрокрация, значителни забавяния на плащанията, дълги проверки и одити;

- Средбългарските предприятия, посредническите организации и българските власти липсва разбиране за характеристиките на иновациите, което затруднява иновативното планиране, създаването и прилагането на адекватни мерки в подкрепа на иновациите.

Вторият доклад обхваща всички икономически сфери, подкрепяни от ЕФРР в България. Според доклада при намаляващи национални бюджетни приходи, ролята на ЕФРР и Кохезионния фонд нараства значително като едно от основните средства за противодействие на икономическата криза в България. Средствата от ЕС са особено важни и за регионалното развитие на страната. До юни 2010 г. едва 4,6% от заложените бюджети на

оперативните програми са били реално изплатени на българските бенефициенти. Управляващите органи декларират своите намерения да подобрят и опростят процедурите, но много от тях все още са в процес на институционално реструктуриране и обучение на служителите. Възвръщането на доверието в ефективността на оперативните програми е едно от основните предизвикателства, с които управляващите органи трябва да се справят, тъй като според интервюта с представители на бизнеса повечето от тях се чувстват обезкуражени отново да кандидатстват за финансиране. От особено значение за подобряване на бъдещото планиране и разпределението на средствата ще бъдат резултатите от изготвяния през 2010 г. средносрочен преглед на оперативните програми.